

Tomaž Pavčnik

Žagarjev laz

Petintrideset let je, kar si bil nazadnje tu. Petintrideset let je, kar si imel poslovilno kosilo v tistem hladnem hramu, ki ni ne mesten ne vaški. Povabljenecem, tvojim dotedanjim sodelavcem, si zagotavljal, da jih boš redno obiskoval, da bodo vse debate ostale žive in da sploh ne gre za pravo slovo. Ni bilo le zaradi vina, res si bil prepričan, da bo tako.

Ampak potem si se privajal novi službi v Ljubljani. Zdaj si hodil v resnični primerek juridične palače, ne več le v del hiše, ki je bila arhitekturno neizrazita in dolgočasna ter si jo je sodišče delilo z uradom občine in pisarno krajevne skupnosti. Zdaj, na Miklošičevem trgu, si v tej neoklasicistični strogi zgradbi naletel na celo tovarno spisov in kar nekaj časa je trajalo, da si spoznal vse zaposlene. Odnosi znotraj te juridične utrdbe so bili bolj zapleteni. Z nekaterimi si vzpostavil stik, z redkimi celo zelo tesen stik, z drugimi si skozi leta ostajal hladen, spet s tretjimi si sčasoma pristal na bojni nogi, ker si jim oponesel to ali ono ali pa te niso razumeli. Med nekaterimi je tlelo sovraštvo. Tako je neusmiljeno tekel čas in pot te ni nikoli več zanesla tja, kjer si začel svojo sodniško kariero. Medtem si postal višji sodnik, nato vrhovni in nazadnje celo ustavni. Petintrideset let. Po izteku mandata na Beethovnovi, na poslovilnem kosilu (najel si minibus, preostalo osmerico peljal na Kras in ustava je bila tiste noči pijana), so te vprašali, ali se boš upokojil ali se nameravaš vrniti na vrhovno sodišče, kjer te je čakalo mesto. Še sam ne veš, ali je ta odločitev skrivoma zorela v tebi ali pa ti je zamisel preprosto šinila v tistikratno, s cabernet francom poplavljenjo zavest, da si bleknil: Ne eno ne drugo. Vsi v kleti so obmolknili. Vsi so rabili dodatno pojasnilo. Dobili so ga. V kleti, kjer so tisti večer plesale ustavne pravice in dolžnosti, se parile in obležale. Med pijanimi kolobarji oči si oznanil svojevrstno življenjsko namero.

Zdaj si tu, z roko na kljuki razpravne dvorane, v resnici bolj sobe, manjše kot razred. A reče se ji razpravna dvorana. Na steni ima grb in

na drugi uro, kot narekuje sodni red. Okna so še vedno preprosta, enaka kot takrat. Pogled skozi se ni bistveno spremenil. Novo je le pohištvo in cel kup tehnike na njem. Snemalna naprava, mikrofoni, neke lučke, računalnik, zaslon, kabli, tiskalnik.

Prejšnjič je bil namesto tega le tipkalni stroj. In poštna gobica za sodne koleke.

Zdaj si tu, vrnil si se v isti kraj, na isto, skoraj vaško sodnijo. Nobenega od tedanjih sodelavcev ni več. Te pa seveda vsi poznajo.

Te, ki zdaj službujejo na tem, vaškemu podobnem sodišču (govori se, da ga bodo prav iz tega razloga v kratkem ukinili) si s svojim prihodom navdahnili z mešanico spoštovanja in nelagodja. Treščil si mednje, avtoriteta. Takšne stvari se ne dogajajo. Nekateri celo menijo, da se ne spodobijo. A tega si tebi nihče ne drzne reči. Zate nekako velja, da si glede tega izjema.

Tu si v črni sodniški togi, z zlato epo leto vrhovnega sodnika, a na malem okrajnem sodišču. Vstopaš v to sobo, ki se ji reče razpravna dvorana, ker si se odločil, da boš svojo poklicno kariero sklenil tam, kjer si jo začel. Med malimi pravdarji, med kmeti in gozdarji, med pričami, ki izpovedujejo v močno zavitem narečju. Rekel si si: Delal bom, dokler mi ne bo predsedlo. Pol leta, morda leto, več skoraj zanesljivo ne. Olajšan spričo svobodne možnosti kadarkolišnje upokojitve boš lahko neobremenjeno, skoraj kot turist pogledal v to malo življenje. Kot košarkar, ki nazadnje sklene bogato in uspešno mednarodno kariero v telovadnici svojega matičnega tretjeligaškega kluba.

Sodniki začetniki navadno prebijejo led s kakšno posebej lahko zadevo. A ti, čeprav začenjaš znova, nisi začetnik. Spis, s katerim stopaš k pultu, je bil prvi na vrsti. Nič nisi odbiral, a v roke ti je padel izbran sadež. Ko si se pred mesecem in pol pripravljaj na razpis glavne obravnave, si že po prebrani tožbi dognal, da imaš pred seboj rariteto, kakršne nisi srečal nikdar doslej. Mahoma se ti je zjasnilo, da je ta zadeva kot naročena za uvod in konec hkrati ter da že sama zase opraviči tvoj sodniški *post scriptum*.

Zdaj ko sedaš na sodniški stol in odpiraš platnice te pravnih zadev, si v sobi še sam. Prišel si dvajset minut prej. Želel si, da bi na hodniku še ne bilo nobene od strank in nobene priče. Želel si, da bi v sobi še ne bilo strojepisne. Hotel si slišati, kako tiktaka ura, in si pripraviti nekaj listin, da bodo pri roki, ko jih boš izpraševal.

V roki držiš dokument, ki ga sicer ne znaš prebrati ne zaradi jezika in ne zaradi lepopisa. Zato imaš tudi prevod. Gre za 268 let staro pogodbo. Pri fevdalnem gospodu sta se na gradu zglasila podložnika Mihael Žagar in Tomaž Anclin. Zapisano je, da je Žagar od Anclina s privolitvijo

zemljiškega gospoda, plemenitega grofa Lichtenberga, kupil laz v Spodnjem Strmečniku, ta pa mu je zanj izročil 53 goldinarjev deželne veljave.

Prav ta laz, ki je zdaj deloma pogozden, je predmet spora, danes boš razsodil, čigav je. Od tožnika, Gregorja Žagarja, ki je potomec kupca, ali od toženca, Martina Zabregarja, ki pa nima nobene zveze z nobenim prej navedenim, je pa zato v zemljiški knjigi vpisan kot lastnik parcele.

Zdaj se odprejo vrata in vstopi strojepiska. Pozdravita se z vljudnostjo, ki s tega sveta počasi izginja. Nato jo s pogledom pospremiš na njen stol, ki je ob strani. Molčiš. Z očmi se še kar naprej sprehajaš po njej. Ko dvigne pogled, jo pričakaš s prijaznim, skoraj bodrilnim izrazom na obrazu. Do začetka obravnave je še deset minut.

Ena prvih iluzij, ki je padla takoj na začetku tvojega službovanja, je bila iluzija zapeljivih strojepisk. Izkazalo se je, da je resnica prav nasprotna. Strojepiske namreč že kar pretiravajo s svojo navadnostjo. Skozi čas si se naučil ločevati med pišmevuhastimi frajlami, ki venomer iščejo bližnjice, tudi nepoštene, ter preprostimi ženskami, ki so se priučile strojepisja ter z razmeroma slabo plačo potrpežljivo pretolčejo čas do upokojitve. Njihov značilni znak so preprosti puloverčki v rjavih odtenkih. Tretjih skoraj ni.

Vpraša te, če se bo obravnava snemala. Odkimaš, kar sprejme z olajšanjem. Ne bo ji treba prepisovati ene ure gostobesednega zvočnega posnetka. Poveš ji, da si v tej dvorani nazadnje razpravljal pred petintridesetimi leti. Obraz se ji strezni, odvrne, da to seveda ve. Tedaj je ravno obiskovala tečaj strojepisja. Spomni se te kot mladega sodnika. Tovariša sodnika, ki da je bil gospod, je veljalo tedaj med njimi, puncami. Stopiš do okna in se zazreš na cesto, ki zavija navzdol proti poljem. Začneš ji praviti o zadevi, ki jo bo oklicala čez nekaj minut. Vidiš, da so ji pojmi priposestevovanja, katastra, zemljiške knjige domači. Nato jo vprašaš, ali ve, kje je bilo tedaj, januarja 1744, sodišče v teh krajih? Vprašaš jo, ali ve, v kateri državi so živeli tedaj? Kdo je izdajal zakone? Pojasniš ji, da tedaj ni bilo ne zemljiške knjige, ne katastra, ne asfalta, ki ga gledaš skoz okno in je poln rjavih madežev. Brez dvoma pa so bile hoste, lazi, goldinarji. Bile so sekire, žage, vprege. Sploh ne gre za izmišljen čas, hočeš stvar obrniti na šalo – ko uvidiš, da si pogovor prezapletel.

Naj okličem, vpraša in ti pogledaš na uro. Zdaj te malce stisne. Dolgo je že, kar si se nazadnje šel to igro.

Odvetnika švigneta noter kot dve škrlatni vihri. Vsak svojemu klientu, ki oba stojita kot vkopana, kažeta, na katero stran naj sedeta. V rokah se vam vsem razdirajo svežnji listov, ki jih zlagate predse. Pri vratih stoji gručica ljudi v škornjih in plaščih, z dežniki in brki. Nerodno se prestopajo in tiščijo skupaj. Vprašaš jih po imenih, odkljukaš seznam prič ter jih prosiš, naj počakajo zunaj.

Žagarjev odvetnik v glavnih obrisih ponovi, kar je spisal že v tožbi. Zasidra se tja v čase grofa Lichtenberga, in ko ga poslušáš, ti na eni strani pred očmi šelestijo velike in žolte plahte kostanjevega drevoreda, ki vodi h gradu, in na drugi strani tisto, kar je bilo predmet tvojega pravnega študija ob pripravah na glavno obravnavo. Katero in kakšno pravo je tedaj veljalo? Ob tem se hahljaš, kajti nikoli, še najmanj na faksu, si nisi mislil, da boš kdaj vsaj pomislil na to, da bi utegnil uporabiti rimsko pravo. Tožnikov pripovedni lok je lepo sklenjen. Trdi, da so bili, zdaj on, pred njim pa njegovi predniki, 268 let prepričani, da uporabljajo svoj laz, ki je iz roda v rod vedno bolj gozd. To, da niso vpisani v zemljiško knjigo in da laz v pogodbi ni označen s parcelno številko, jim ne more iti v škodo. Kajti tedaj še ni bilo ne zemljiške knjige ne katastra. Ta laz je bil družinsko izročilo. Priposestvovanje je tako predvsem bližnjica k zanje ugodni rešitvi. Igraš se z mislijo, katero priposestvalno obdobje bi uporabil za utemeljitev v sodbi. Tisto po Justinjanovih digestah, torej za čas pred 19. stoletjem, ko so šele nastale velike evropske kodifikacije in z njimi tudi *Obči državljanski zakonik*, ki je 1811 začel veljati tudi v teh krajih? Morda raje kako vmesno obdobje ali pa vendarle tisto, iz nam bližnjega časa, po nam bližnjih pravilih. A to je igra, ki je za zdaj vendarle še račun brez krčmarja. Tvoje delo nazadnje ne bo tako igrivo in preprosto. Rečeš si, kaj je bilo treba čakati vsa ta stoletja. Kaj niste mogli prej na sodnijo? Zakaj ste čakali, da sem jaz sedel na ta stol. Saj ste imeli patrimonialno sodstvo. Zakaj niste šli k njim, k zemljiškemu gospodu? In ker niste šli, zdaj rastejo sodni zaostanki nam. Vsega sta kriva fevdalizem in komunizem, ki sta vnamarjala zemljiško knjigo. Lahko bi imeli sodbo v imenu cesarja ali cesarice. Lahko bi imeli sodbo v imenu kralja. Sodbo s pečatom, torej. Lahko bi imeli celo sodbo v imenu delovnega ljudstva. Ampak ne, zgodovino ste pustili hrastovim listom, ki padajo po lazu, in ste čakali na možnost, da bodo izpolnjene tehnične možnosti za snemanje glavne obravnave ali kaj? Potem pa, nesrečniki, naletite na sodnika starega kova, ki hoče po tem, ko je v karieri prehodil vse možne stopnice, še malce soditi v svojem starem kraju, in se za aparaturo, ki to omogoča, ne zmeni.

Potem nastopi Zabregarjev odvetnik. Bil si sodnik vseh stopenj in nazadnje ustavni sodnik. Zdaj se ti zdi, da postajaš zgodovinar. Predstavitev Zabregarjeve obrambe te pritegne, povleče vase, kakor da bi se doma v toplem naslanjaču potopil med platnice. Vajen si bil pavšalnih odvetniških vlog, spisanih na hitro, pri katerih je videz (čeprav celo ta slab) prevladoval nad vsebino. A gospodič, ki ga imaš pred seboj, se je lotil resne zgodovinske študije. Kot vojščak je, ki brani zemljiškoknjižni položaj svoje stranke pred Žagarjevimi hostarji.

Ravno to te je zanimalo, kako se je vendar Zabregar sploh znašel v zemljiški knjigi. Dobro, kupil jo je njegov ded, to že. Njegov ded je potem padel na soški fronti in zapuščina je šla naprej. Zdaj je pač pri Martinu Zabregarju, ki skuša tu sodišču dopovedati, da je zemljiška knjiga trdnjava z obrambnimi jarki in visokimi zidovi. A tisto, kar je mučilo tebe, je, kako se je v zemljiški knjigi znašel prvi med vpisanimi. Se pravi tedaj, ko je prišel z Dunaja ukaz o vzpostavitvi zemljiške knjige. Kdo in na podlagi česa je vendar odločal, kdo bodo pionirji med vpisanimi lastniki. Kakor koli, zemljiška knjiga je bila sprva *tabula rasa*.

Tu pa je zdaj Zabregarjev pooblaščenec omajal tisto, kar se ti je zdela prej sklenjena celota tožnikove pripovedi; poprejšnja resnica se je zdaj razklenila kot granatno jabolko. Zatrdil je namreč, da so ob otvoritvi zemljiške knjige vpisovali posestnike. Ta pionir, prednik Zabregarjevega prodajalca, je imel torej leta 1847 sporni laz v posesti. Ker ta laz sploh ni tisto, kar je Mihael Žagar kupil od Tomaža Anclina! To sta dve različni stvari!

Ta torej trdi, povzemaš sam pri sebi, da se Zabregar ni samo kar tako znašel v zemljiški knjigi, ampak je čisto navaden zemljiškoknjižni lastnik, tako kot večina, ki ima svoja stanovanja, hiše, v katerih stanujejo, parcele, ki jih kosijo in obdelujejo. Tako kot ti. Ta torej trdi, da je Žagar od Anclina leta 1744 kupil nekaj drugega, ne pa ta kos sveta, za katerega se tu pravdajo. Nekaj, kar je bodisi izpuhtelo v času, ali pa ima drugo parcelno številko in je morda na drugi strani potoka, v zgornjem Strmečniku ali celo v Mačkovcah.

Zdaj smo pa v hosti, si rečeš. Zdaj se bomo pa šli, kdo je kje sekal in kje kosil. Zdaj si bosta stala nasproti vsak s svojimi gozdnimi štorijami. Posebnost pa je vendarle ta, da bodo šle te štorije daleč, daleč v preteklost. Skupaj z medvedi bosta tacala bo Strmečniku, volkove bosta spuščala, rise in lisice. Žvenketale bodo helebarde grofa Lichtenberga. Pravda, kot se za te kraje šika.

Odvetnika zdaj obmolkneta. Večino bistvenega sta tako že zapisala. Zdaj je na tebi, da stopiš v ospredje. Doslej si udobno sedel, v glavi so ti vršale krošnje starih dreves. Pred nosom so ti vozili vozovi sena. Žagar, še kot otrok, je sedel na enem izmed njih, ti mahal ter nasmejanih ust glodal podkev črnega kruha. Se vidimo, gospod sodnik, se vidimo čez petdeset let, je bilo zapisano v razpotegnjenih očeh svetlolasega dečka. V ušesih ti je zvenel ritem sekire, ki je podirala drevesna debla. Kovinski. Kot pred uto psa čuvaja.

Zabregarja si videl pa bolj v daljavi. Tudi ta je bil otrok. Gledal je nekam navzgor proti babici in očetu, za mizo je sedel možak v črnih dokomolčnikih.

Odločiš, kot je običajno, da boš najprej preizprašal tožnika in toženca, Žagarja in Zabregarja, šele za njima pa priče. Da se ne bosta prilagajala tistemu, kar bosta slišala od gručice, ki čaka na hodniku. No, upaš, da še vedno čaka. Upaš, da gručica ni šla nazaj v gozdove, na travnike ali, bogobvaruj, v gostilno.

Petintrideset let je, kar si to nazadnje počel v tej sobi, in nekaj let manj, kar si potem še vodil obravnave v Ljubljani, preden si se nato umaknil v kabinete in sejne dvorane višjih sodišč. Petintrideset let in zdaj tam pred pultom stoji Gregor Žagar in te prav črno gleda. Iz pogleda vidiš, da je eden iz ljudstva, ki sodišče sicer ta hip potrebuje, a si o njem misli vse prej kot dobre stvari. To, da tam sedi ti z zlato epoleto, morda učinkuje na njegovega odvetnika, nanj niti malo.

Takoj vidiš, da si prišel v rovt besed. Ne stavki, ne besede, zlogi so tisti, ki se krušijo in padajo po bregovih miselnega predgorja. To so besede in zlogi z naglasom. Ampak dobro, ti tega človeka vsaj gledaš. Opazuješ ga, kako krili z rokami in žveči s svojim debelim neobritim gobcem. Ti tu zaznavaš njegovo predstavo vseh čutov, žil na vratu, vlažnega čela, oči, ki zdaj strmijo, drugič zavijajo, tretjič mižijo, vselej izražajo. Kako, za božjo voljo, bi pa to dojemal nekdo, ki bi le hladno bral strojepiskin prepis zvočnega posnetka ter bil primoran ustvariti spoznavoslovne zaključke? To je tisto, pri čemer je trmaril Aleš Zalar, da bi opravičil evropske novce. Brez vseh teh grimas in brez konteksta? Zdaj je šlo, na primer, čez nebo letalo. Žagar se je obrnil, pogledal skozi okno. Kar naenkrat zanj ni bil več bistven laz v Strmečniku, ampak je bilo bistveno letalo. Je od Nata ali od civilne zaščite? Kako vendar bi se bral ta roj besed, ko ga sprašuješ, od kdaj in kako je bil ta laz njihov, on ti pa odgovarja: Od zmeraj naše, Strmečnikca od zmeraj naša, nobenih problemov, nobene opombe, nič da kej takšnega ... od natota, mende, je bil un križast znak, da so naši, gospod sodnik, a je to prav, da mohamedanci z avioni v Ameriko streljajo?

Ustaviš ga, da je tu vendar reč o laz, ne o nafti. Takoj se strinja in se umakne. Spozna, da mu takšno čvekanje ne gre v prid. Potem ponovi, da je bila Strmečnikca od zmeraj njihova, da so kosili, grebli, rezali. Zdaj ti spet zaprhutajo listi in spet je tu poletna košnja, na katero žene prinesejo košare s hlebci in klobaso in belim prtom, potem pa ... Končno si se rešil teh Amerikancev, snemalnih naprav, Aleša Zalarja in posrednika od Patrie. Tu je zdaj gozd. Lep jesenski gozd, s svojimi barvami in šumenjem. Zdaj so tu Zeleni možci in rdeči listi, ki bodo zreli padli na Lichtenbergova tla kot prsti ženske. Zelena in rdeča, da se grofu zmeša.

Strmečnikca od zmeraj njihova, ti odzvanja v glavi. Ata in še njegov ata in tako naprej vse do Mihaela Žagarja, ki je zemljo tistega januarja 1744

kupil od Anclina. Izveš skratka, da je vsakokratni Žagar že od nekdaj, prvo soboto v juliju, okrog devetih zjutraj, zaslužen sedel v travo pod debeli hrast, si z rokavom srajce obrisal premočeno čelo in iz steklenice napravil dolg, globok požirek vina ali žganja. Polovica laza je bila pokošena in goltanec je poskakoval. Nato je kosec Žagar občudoval košenino. Izveš, da so potem prišli otroci ter z vilami obračali travo, iz katere je vzhajal vroč julijski vonj. Živo ti pripoveduje, kako se je na poti skozi pogozden del laza prevrnil voz. Gre za otroški spomin, za doživetje, ki je obranilo mesto v vitrini njegovega spominskega jaza. Sprašuješ se, kateri vonj, kateri okus sicer v njem predrami ta magdalenicasti spomin. Prihaja iz košenin? Morda iz bele srajce? Iz košare z malico ali je to preprosto njegov vonj deškega poletja, vonj hormonov in žlez ...

Zabregar, ki zdaj stoji pred tabo, je iz drugega testa. Ta o bilkah, listih in mahovju ne ve prav dosti. Zabregar je bolj pisarniški tip, čeprav spet ne znanstvenik ali pisatelj. Nasprotno, prej je birokrat. Je človek forme. Je izvrsten dokaz za psihološke teorije o tem, kako se značaji in vzorci ravnanja prenašajo iz roda v rod. Pa saj je njegov položaj v tej pravdi zasnovan na tej podlagi! Saj je bistvo njegove obrambe vendarle v tem, da se sklicuje na svojo knjižno, se pravi zemljiškknjižno pravico. On ti odkrito pove, da se sam za ta laz ni menil. Tam ni nabiral ne polževk, ker teh niso nikoli vlagali v kis, ne brezovčkov, kajti jurčke kupuje posušene v Mercatorju, kurjavo ima pa urejeno na olje, tako da tudi ni sekal. Oče in ded sta kurila na premog. Za pradedu ne ve. Je pa plačeval davek. In pokaže liste za to in še triindvajset drugih ekonomsko enako nepomembnih parcel.

Tisto, o čemer ti izpoveduje, zato niso zlate barve poletja, vonj podpazdušnega znoja koscev, dvorjenja in kljunčkanja v juniju, ko je trava še visoka, molči torej o čudovitem vonju mlade pičke v sveži pomladanski travi, marveč izpoveduje o obiskih pri notarju. Ampak v teh izpovedbah ga ustaviš. Malo zato, ker te v svoji nezanimivosti niti malo ne potegnejo vase, uradno pa zato, ker vpisi tako ali tako izhajajo iz listin in je torej nesmiselno, da s tem izgubljam čas še v narečju. Mogoče mu delaš krivico. Mogoče pa se v njegovih otroških spominih na tintnike in črne dokomolčnike vendarle tudi skrivajo magdalenice. A človek pač mora biti selektiven.

Ker je tako, kmalu napoči čas za priče. Za priče z obeh strani. O pisarniških in o hostarskih dogodkih. Nadejaš se resnice.

Za pričo najprej pozoveš lastnika sosednje parcele. Ta zdaj stoji tu kot stražar. Pove ti, da so Žagarji tu vedno kosili, sekali, prevažali. Zato se pa temu delu sveta reče Žagarjev laz. Zamišljaš si ta starega Žagarja iz

18. stoletja, ki se neke tople junijske sobote teži z žganjem in z očmi meri laz, ki se imenuje po njem. On je sosed in točno ve, kje so meje z Žagarjevim lazom. Saj so vendar zmeraj skupaj barvali mejnike.

Tudi drugi sosed ti potrди, da se je temu delu vedno reklo Žagarjev laz. Da so kosili, žagali, sekali, vlekli po drči ...

Rečeš si: Tako ne bo šlo več naprej. Saj bomo še zaspali od tega, ko bodo hodili vsi po vrsti drdrati o tem, kako je Žagar kosil in plel, grabil listje in ponosno stal na svojem, z rjavim klobukom in zdravih pordelih lic. Ne, zadeva je potrebna, da se jo nekoliko razgiba.

Razgrneš sto let star katastrski načrt. Glejte, mu rečeš, in on stopi zraven, da zavohaš njegovo sapo, ki diši po lubju. Vi poznate ta svet, mi lahko pokažete, kje je Strmečnik? On ti odgovori: Zgornji ali Spodnji? Spodnji, odvrneš. Mož se zamisli in s prsti raskavo drsi po neobriti bradi. Saj je tu napisano, reče. Kje pa je potem ta parcela, ki ji rečete Žagarjev laz, vprašaš naprej. Zdaj gleda v papir in zvija spodnjo ustnico. Po moji pameti, reče, je tule cesta ... potem potok ... in tu se začne laz. Ampak po tej karti sodeč je to v Mačkovcah in ne na spodnjem Strmečniku, ugotavljaš na glas. Zdaj se zmede, a ne za dolgo. To so njegovi kraji in ne bo se zdaj podelal pred sodnikom, ki je ves čas po pisarnah s finimi preprogami. Reče: Glejte, Strmečnik je mogoče napisan do tukaj, ampak je še naprej. Bom že vedel. Tam, kjer se začne Mačkovca, tam je medved hodil. Tukaj, in kaže s prstom na sporno parcelo, pa ni medved hodil. Ne da bi jaz vedel.

Potem prihajajo na prostor še drugi in tudi ti zdaj govorijo o medvedu. Zdaj se vse vrtili okrog zveri in vsi ravnajo, kakor da je to bistvo cele zadeve. Tebi se to ne zdi tako pomembno. Ko sprašuješ, kdaj je ta medved hodil naokrog, so odgovori različni, a vsi segajo zelo daleč v njihovo otroštvo in še dlje v preteklost. Potem vendarle vprašaš, kaj ima medved opraviti z Žagarjem. Človek, ki stoji pred tabo, osuplo zajame zrak, da se mu napne pletena siva jopica na prsih. Šavsnu ga je, reče z užaljenostjo v podočesnih mešičkih in gleda vate z dvema kolobarjema. Koga je ravsnu, vprašaš, mirno. Ja, Žagarja, zagrmí. Žagarja, čeljust mu je odtrgal. Katerega Žagarja, vprašaš, kajti ta, ki sedi ob strani kot stranka tega postopka, ta ima čeljust lepo naravnano. Nobenih sledi, nobene opombe o medvedu, kot bi rekel sam. *Nč da kej takšnega.* Franceta Žagarja, reče. Franceta! Franceta Žagarja, vprašaš? Kajti zate je to neznani člen v rodu, ki sega od Mihaela Žagarja, ki je laz kupil, do Gregorja Žagarja, ki je tožnik v tej pravdi. Kdaj ga je, se dopolniš. 1843. mu jo je odtrgal, zagrmí. Zdaj z enim očesom vidiš, kako Zabregarja dviguje s stola. Te letnice so njegovi aduti. Odvetnik ga miri in zdaj si nekaj vneto šepetata. Z drugim

očesom se zazreš v škornje priče. Vsi blatni so in drži se jih jesensko listje. Na meji z Mačkovco naj bi ga, ko je tam sekal v izteku svoje zemlje. Odtlej čez potok več niso hodili.

To je laž, protestira Zabregarjev odvetnik. France Žagar leta 1843 ni mogel sekati na sporni parceli. Ni mogel brez grofovega sečnega dovoljenja. In tu je zdaj zanka: Če bi imel sečno dovoljenje, bi bil v grofovih listinah zaveden kot posestnik. Če pa bi bil v grofovih listinah zaveden kot posestnik, potem bi bile te listine izročene, ko se je ustanavljala zemljiška knjiga in tedaj bi se France Žagar vpisal v zemljiško knjigo. Pa se ni. To vemo, da se ni. Kako torej veste, da ga je medved, vpraša pričo.

Menda bom že vedel, reče in se odkreha. Vsi to vemo, o tem se je govorilo. *O tem, kaj je v knjigah pisalo, za to jest nič ne maram, da mu je pa čeljust medved, to pa to.* Vsak otrok je vedel, da se ne sme čez potok in še zdaj vedo, da se ne sme tja čez, kjer je medved. Zato je pa vse tako zaraščeno, da se še lovci komaj prebijejo skozi.

Zdi se ti, da izpod vrat veje hlad. Pogledaš proti špranji, in vidiš, da je tam v kotu vse polno zemlje in listja. Živalsko dlako vohaš. Volčjo sapo. Kot da bi šel tu čez, po diagonali razpravne dvorane trop volkov in potem naprej v gornji Strmečnik. So prišli piti v potok? Kaj pa volkovi, vprašaš?

Za volkove ne vem. Govorili so, da so nekoč bili, a to je bilo pred mano in še celo pred mojim atom. Potem so šli menda proti jugu in ostali na oni strani. To bi morali Malnarja vprašati, on bi to vedel. Prišel je pogledat in čaka zunaj na hodniku.

Zabregar zdaj plane k višku. To so same laži, se dere. A vi morda mislite, da je bil Lichtenberg podkupljen. Njegovi arhivi nekaj štejejo. Tu ni korupcije. Zdaj se dvigne Zabregarjev odvetnik. Gospod sodnik, ti reče. Saj Malnarjevega zaslišanja vendar ni nihče predlagal? Kdo sploh je ta Malnar in o čem naj bi izpovedoval? Uveljavljam kršitev razpravnega načela.

Jaz ga torej predlagam za pričo, zdaj poseže vmes Žagarjev odvetnik in reši vse pravne dileme. Z njim bomo dokazali, da je stari Žagar sekal v gozdu.

Obrneš se k strojepiski. Ta odloži nalivnik in gre poklicat Malnarja. Zelo slabo ga že vidiš. Mrak pada. Zabregar in Žagar se zavijata v jakni.

Vprašaš se, če nisi morda pristranski, ko zaslišuješ samo hostarje, uradnikov pa ne. Ampak, kaj moreš, če so Zabregarjevi dokazni predlogi omejeni na listine. Prek tega ne moreš. Tudi nagibaš se že nekako na Žagarjevo stran.

Malnarjeva ramena so široka, da zastre še tisto malo svetlobe, ki prihaja od zunaj. Ne vidiš mu obraza, a sodeč po silueti izgleda, da mu manjka eno uho. Tesnobno ti je. Vse se ti zdi tako neresnično. Tako neresnično, da

čutiš strah kot naraščajoč brst sredi trebuha. Se ti je svet okrog tebe sploh kdaj zdel resničen? Morda v otroštvu? V puberteti? V igrivi adolescenci? Ko si bil ustavni sodnik? Tiste seje so bile šele neresnične. Ena sama igra. Ena sama znanost. Ena sama humanistika. Igra planetov in asteroidov. Dvojna osončja. Pingpong po Wittgensteinovih linijah formalne logike. Nato Rahmaninov. Iskanje gravitacijskega središča pojmovnega vesolja. Devet ljudi v škrlatu. Zunaj na pločniku Beethovnove pa novinarji kot spletni forumaši. Malnarjeva ramena so široka. Pred tabo je krpan z odgriznjem uhljem. Strah te je. Vprašaš se: Ali sem jaz nekakšna oblast. Pogledaš proti strojepiski in si rečeš: Ivka, a sva midva skupaj mogoče nekakšna oblast? Tretja veja. Katera veja oblasti je bil grof Lichtenberg? Ivkine oči begajo skozi sobni mrak kot na božjem romanju.

Zunaj krulijo neke zveri. Veter zaganja veje dreves ob šipo. V roke primeš talalni načrt. Ta je še celo izpred časov, ko je Žagar od Anclina kupil sporno ledino, saj je bil pripečaten k pogodbi. Le medlo vidiš skico zemljišč na njem. Podržiš ga pred sabo, a poblešči se le rubinast prstan na tvoji roki. Od kod se je vzel? Malnar čaka, da ga boš ogovoril. Gospod sodnik, reče in molči.

Ti pa se znova obrneš proti strojepiski, ki jo vidiš sedeti v mraku. Gospa Ivka, dajte, prosim, poskrbeti za luč. Ne vidi se več ne ure ne državnega grba na steni. Še stene se skoraj ne vidi več, izgublja se v zrcnih prostora.

Ivka vstane, stopi nekam ven iz razpravne dvorane. Slišiš neko škripanje, odpiranje omar. Neko ropotanje, odmikanje reči, rožljanje. Nočne posode? Krepelca? Gospod sodnik, jo najprej slišiš, kako ti govori s hodnika, nato pa uzreš, ko stopi skozi vrata, samo tole sem našla. V roki drži svečnik iz počrnelega železa. Lep primerek lokalnega kovaštva. Zdaj gre mimo hrusta na prostoru za priče in svečina obsije njegov obraz. Obraz podložnika Antona Malnarja, lovca, ki mu je volkulja odgriznila levo uho.

Svečo položi na pult, tako da ste zdaj vsi ožarjeni: Zabregar in njegov odvetnik, Žagar in njegov odvetnik, Ivka, ti in podložnik Malnar, lovec. Še ta zadnja priča in obravnava bo končana. V mislih že snuješ obrazložitev sodbe. Zdaj je uganka le še to, kako se bo v celoten mozaik vključil Malnar. Bo koristil loku zgodbe? Soj sveče pleše po njegovem čelu in kozavih licih. Gleda resno kot oblast. Opaziš, da je ob pult za zaslišanje prislonil sekiro. Nikamor več ne gre brez nje. Še k postelji jo polaga, preden smukne h gospe Malnar. Sprašuješ se, ali se bo Zabregar zoper sodbo pritožil. Zunaj rezgetajo konji. Kočijaž te že čaka.